

PIOTR MISZEWSKI

Ośrodek Psychoterapii Psychodynamicznej w Bydgoszczy
Psychodynamiczne Studium Socjoterapii i Psychoterapii Młodzieży

SUPERWIZJA W SOCJOTERAPII. IMPLIKACJE PODEJŚCIA PSYCHODYNAMICZNEGO DLA SZKOLENIA SOCJOTERAPEUTÓW I DOBRYCH PRAKTYK W PRACY SOCJOTERAPEUTYCZNEJ

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest opisanie znaczenia superwizji w pracy socjoterapeutycznej i procesie kształcenia socjoterapeutów. Superwizja własnej pracy z grupą pełni funkcję dydaktyczno-szkoleniową, jak również wzmacnia socjoterapeutę w procesie udzielania pomocy i w ten sposób zapobiega wypaleniu zawodowemu. Ramą teoretyczną artykułu są koncepcje psychodynamiczne wskazujące na istotne znaczenie w pracy z grupą socjoterapeutyczną procesów przeniesieniowo-przeciwprzeniesieniowych, których omówienie stanowi zasadniczą treść podlegającą analizie podczas superwizji. Wypracowanie ogólnie akceptowanych w środowisku socjoterapeutów zasad dotyczących korzystania z superwizji przyczyniłoby się do profesjonalizacji socjoterapii jako grupowej formy pomocy dzieciom i młodzieży.

Słowa kluczowe: superwizja, socjoterapia, kształcenie socjoterapeutów, podejście psychodynamiczne

SUPERVISION IN SOCIO THERAPY. IMPLICATIONS OF THE PSYCHODYNAMIC APPROACH FOR THE TRAINING OF SOCIO THERAPISTS AND GOOD PRACTICES IN SOCIO THERAPEUTIC WORK

ABSTRACT

The aim of this article is to describe the importance of supervision in the sociotherapeutic work and the process of training sociotherapists. Supervision of one's own work with a group serves an educational and training function, as well as strengthening the sociotherapist in the process of providing assistance and thus preventing professional burnout. The theoretical framework of the article is based on psychodynamic concepts that point to the importance of transference and countertransference processes in working with a sociotherapeutic group, the discussion of

which constitutes the main content subject to analysis during supervision. The development of generally accepted rules for the use of supervision among sociotherapists would contribute to the professionalization of sociotherapy as a group form of assistance for children and adolescents.

Keywords: supervision, sociotherapy, training of sociotherapists, psychodynamic approach

Celem artykułu jest dokonanie charakterystyki superwizji w pracy socjoterapeutycznej oraz wskazanie jej znaczenia w procesie kształcenia socjoterapeutów. Socjoterapia jest formą pomocy psychologiczno-pedagogicznej w obszarze oświaty i instytucji opiekuńczo-wychowawczych, ukierunkowaną na dzieci i młodzież z grup ryzyka i/lub przejawiającą zaburzenia w funkcjonowaniu psychospołecznym, która polega na intencjonalnym uruchamianiu czynników pomocowych, wykorzystujących procesy grupowe w celu kompensacji potencjalnych deficytów rozwoju psychospołecznego uczestników grupy. (Jankowiak, Soroko, 2013, 2021; Wilk, 2023). W tym rozumieniu socjoterapia lokowana jest w obszarze instytucjonalnym placówek zajmujących się szeroko rozumianą pomocą opiekuńczo-wychowawczą i prowadzona jest z wykorzystaniem grupy i procesów zachodzących w grupie, a celem pracy jest zmiana psychologicznego funkcjonowania uczestnika grupy.

Socjoterapeuci doświadczają często sprzecznych, konfliktowych oczekiwań nakładanych na nich przez grupę i poszczególnych uczestników spotkania, rodziców i/lub prawnych opiekunów dziecka czy w końcu przez instytucję, w której odbywają się zajęcia socjoterapeutyczne, co czyni ich pracę niezwykle wymagającą. Jeżeli dodamy do tego naturalną dla młodzieży, która przejawia zburzenia w funkcjonowaniu psychospołecznym, tendencję do *acting out*, a więc czynności, najczęściej o charakterze impulsywnym, która może mieć formę autoagresywną lub agresywną (Laplanche, Pontalis, 1996, s. 1), to mamy do czynienia z niezwykle trudną sytuacją psychologiczną, której doświadcza prowadzący spotkanie grupowe. Dodatkowo, jak wskazują wyniki badań, młodzież korzystająca z socjoterapii niejednokrotnie doświadcza nie tylko silnych kryzysów rozwojowych, ale też sytuacji kryzysowych (Soroko, Jankowiak, 2020). W związku z powyższym niezwykle ważny jest w tej pracy aspekt superwizji socjoterapeuty. Korzystanie ze wsparcia innych specjalistów, a szczególnie z superwizji, zostało zidentyfikowane jako ważny zasób radzenia sobie z wyzwaniami zawodowymi w tej grupie zawodowej (Jankowiak i in., 2024). Superwizja pełni bowiem zarówno funkcję dydaktyczną (szkoleniową), jak również jest elementem, wzmacniającym socjoterapeutę i zapobiegającym wypaleniu zawodowemu.

Trudno jednoznacznie wskazać na historyczne początki superwizji. Niewątpliwie wywodzi się z tradycji psychoanalitycznej i mimo że nie była tak określona, początek superwizji można lokować w relacji Freuda, który podpowiadał Maxowi Grafowi jak leczyć z fobii syna Grafa. Zatem pierwotnie superwizja była rodzajem konsultacji pomiędzy klinicystą a laikiem, aktualnie rozumiemy ją jako profesjonalną relację pomiędzy dwoma klinicystami (Kennedy, Yeomans, Welton, 2024).

Superwizja jest spotkaniem, w którym socjoterapeuta, może poznać nowe innowacyjne rozwiązania (metody, techniki i narzędzia) (Jankowiak, Soroko, 2021, s. 198), jak również wydobyć się z przeciwprzeniesienia. To ostatnie w podejściu psychodynamicznym i psychoanalitycznym jest zazwyczaj definiowane jako reakcja na przeniesienie pacjenta, a w zakres tego pojęcia włączane są także wszelkie reakcje emocjonalne profesjonalisty na pacjenta, zarówno świadome, jak i nieświadome, a zwłaszcza te, które zakłócają analityczne rozumienie i technikę (Moore, Fine, 1996). W socjoterapii przeciwprzeniesienie może przejawiać się w tym, że socjoterapeuta doświadcza silnych emocji wywołanych przez zachowania lub postawy grupy, co utrudnia mu zachowanie obiektywności i profesjonalnego dystansu w pracy terapeutycznej.

Superwizja jako element kształcenia socjoterapeuty

Proces kształcenia socjoterapeuty jest procesem specyficznym, odmiennym od kształcenia uniwersyteckiego. W przeciwieństwie do kształcenia akademickiego, w którym szczególnego znaczenia nabiera przyswajanie wiedzy oraz zdolność do posługiwania się określonymi teoriami psychologicznymi i pedagogicznymi, kształcenie socjoterapeuty w mniejszym zakresie opiera się na treściach wykładowych, przesuwając punkt ciężkości kształcenia na część warsztatowo-superwizyjną, w której pobudzane są emocjonalne i intelektualne dylematy uczestnika szkolenia. Ten element szkolenia kładzie nacisk przede wszystkim na przygotowanie emocjonalne prowadzącego do pracy socjoterapeutycznej oraz na umiejętność korzystania z przeciwprzeniesienia jako narzędzia diagnostycznego, pozwalającego zrozumieć dynamikę procesów psychologicznych zachodzących w trakcie pracy z grupą.

W tak rozumianym procesie kształcenia szczególnego znaczenia nabiera relacja socjoterapeuty z wykładowcą/superwizorem, który posiada odpowiednie kompetencje merytoryczne i przede wszystkim osobowościowe, umożliwiające zajęcie się wnoszonymi problemami z szacunkiem do osoby

superwizowanej. Zatem superwizja w procesie kształcenia socjoterapeuty uczy stosowania wiedzy w konkretnym przypadku, „ożywiając” w ten sposób teorię i pomagając zachować właściwe proporcje w dymensji: „zajmowania się sobą” a „zajmowanie się grupą” (Miszewski, 2015 s. 49). Wymaga to od uczestników szkolenia dużej gotowości nie tylko do podejmowania nowych wyzwań i „wystawiania” się na ekspozycję społeczną, ale przede wszystkim zgody na otwartą komunikację z grupą i superwizorem. W związku z powyższym uczestnikami szkoleń socjoterapeutycznych powinny być osoby charakteryzujące się określonym poziomem dojrzałości i posiadające umiejętność konstruktywnego radzenia sobie z napięciem psychologicznym.

Tak rozumiana superwizja nie jest dzieleniem się przez superwizora prawdą, którą on posiada, z superwizantem, ponieważ prawda o uczestniku spotkania lub grupie tworzona jest we wspólnym dialogu superwizowanego z superwizorem, z czego wynika, że jest subiektywna (Wilk, 2011, s. 51). Ten sposób poznania różni socjoterapeutę, podobnie jak psychoterapeutę, od psychologa, który podczas swojej pracy stara się, poprzez narzędzia diagnostyczne, którymi dysponuje i do stosowania których został przygotowany, uwolnić się od subiektywizmu poznania (Bomba, 1989).

Proces kształcenia wymagający od uczestnika szkolenia gotowości do dzielenia się, z grupą i z prowadzącym szkolenie superwizorem, swoimi emocjami i przemyśleniami bardzo regresuje uczestników szkolenia, aktywizując wewnętrzny stosunek superwizanta do autorytetu. W związku z tym niezwykle ważne jest stworzenie przez superwizora takich ram pracy/superwizji, w których możliwe będzie życzliwe spotkanie dwóch osób. Ram, które umożliwią komunikację pozbawioną krytyki, pozwalając jednocześnie na swobodne i bezpośrednie zajęcie się wszystkimi, nawet najtrudniejszymi i najbardziej wstydliwymi problemami oraz afektami pojawiającymi się w trakcie spotkania superwizyjnego.

Tą wspólnie stworzoną przestrzeń określamy jako sojusz roboczy, przymierz superwizyjne. Sojusz odnosi się zarówno do aspektu kontraktu, ale też opiera się na emocjonalnej więzi, trosce i zaufaniu. Badany zauważa, że sojusz najczęściej rozwija się w trakcie pierwszych sesji, gdy wzmacnia się relacja, a superwizor koncentruje się w większym stopniu na jego budowaniu, a wraz z upływem czasu przesuwą swoją uwagę na rozwój superwizanta (Mleczo-Rataj, 2025, s. 52).

Podczas superwizji, która odbywa się w trakcie szkolenia socjoterapeutycznego oraz superwizji „realnych” grup socjoterapeutycznych często dochodzi do zjawiska „procesu równoległego”. Jest to zjawisko, w trakcie którego

superwizant nieświadomi identyfikuje się z określonym dylematem superwizowanej grupy, odgrywając ten dylemat w stosunku do swojego superwizora. Analiza procesu „równoległego” pozwala nie tylko zrozumieć dylemat grupy, ale przede wszystkim pozwala na wydobycie socjoterapeuty z przeciwprzeniesieniowego impasu. Rozpoznanie i omówienie zjawisk zachodzących w „procesie równoległym” w trakcie superwizji umożliwia formułowanie nowych hipotez dotyczących funkcjonowania grupy, a także zwiększa autonomię i kreatywność zarówno superwizora, jak i terapeuty. Można powiedzieć, że „proces równoległy” jest wehikułem czasu, który umożliwia przeniesienie się superwizora wraz z superwizantem na omawiane spotkanie grupy (Mleczko-Rataj, 2025, s. 52).

Przykład kliniczny wykorzystania procesu równoległego w superwizji

Prowadzący grupę socjoterapeutyczną w trakcie spotkania grupowego czuł się bezsilny, doświadczając agresywności grupy w stosunku do niego. Uczestnicy prowadzonej przez niego grupy nie tylko nie podejmowali proponowanej przez niego aktywności, ale przede wszystkim dewaluowali każdy jego komentarz, w którym próbował wyjaśnić zaistniałą w grupie sytuację. Socjoterapeuta czuł się pozbawiony wartości i bezradny, nie wiedział, co zrobić, żeby zasłużyć na uznanie grupy.

W trakcie superwizji ten dylemat odtworzył się w stosunku do superwizora. Superwizant w nieświadomy sposób zidentyfikował się z agresywną, odrzucającą częścią grupy, atakując aktywności swojego superwizora. Każda próba ustrukturyzowania przez superwizora opisywanej przez superwizanta sytuacji niszczona była poprzez powtarzające się pytanie „i co ja mam z tym zrobić?”. Superwizor w takiej sytuacji doświadczał niepokoju, obaw i wątpliwości, czy jest w stanie zadowolić tak wymagającego superwizanta.

Analiza tego, co działo się podczas superwizji, pozwoliła na zrozumienie, że superwizant identyfikował się z grupą socjoterapeutyczną, która broniła się przed budzącą niepokój fantazją, że mogą nie zadowolić swojego prowadzącego. Zatem pod tą obronną dewaluacją i pogardą w rzeczywistości kryło się „zagrożające” grupie uznanie, podziw i chęć zbliżenia się do prowadzącego. W ten sposób „ożywianie” nieświadomego pozwoliło przywrócić superwizantowi zdolność do „myślenia”, wydobywając z bezradności, umożliwiając dalszą pracę z grupą.

Superwizja jako niezbędny element pracy socjoterapeuty

Zdaniem Jarosława Jagiły (2007, s. 152–153) superwizja jest ważnym elementem kwalifikacji socjoterapeuty, a uczestnictwo w niej dowodzi odpowiedzialności i rzetelności. Superwizja powinna być prowadzona przez cały okres aktywności zawodowej (Jankowiak, Soroko, 2021). Głównym jej celem jest analiza własnej pracy, zarówno pod względem merytorycznym, jak i trudności interpersonalnych występujących w kontakcie socjoterapeuty z daną grupą lub osobą (Jankowiak, Soroko, 2021, s. 198).

To stanowisko znajduje swoje odbicie w Kodeksie Etyki Socjoterapeuty, opracowanym przez Polskie Towarzystwo Socjoterapii. W punkcie „Superwizja i rozwój umiejętności zawodowych” widnieje zapis: „socjoterapeuta zobowiązany jest do korzystania z superwizji swojej pracy zawodowej” (Kodeks Etyki Socjoterapeuty PTS). Tak sformułowany zapis wyraźnie nakłada na socjoterapeutę obowiązek monitorowania swojej pracy poprzez kontakt z superwizorem. Superwizja zatem rozumiana jest nie tylko jako element edukacyjny, ale również, a może przede wszystkim, jako ten aspekt pracy, który zabezpiecza socjoterapeutę przed „wypaleniem zawodowym”, a więc utratą zdolności do opracowania treści emocjonalnych, wzbudzonych przez kontakt z grupą socjoterapeutyczną.

Superwizja pozwala nie tylko zmodyfikować sposób pracy z grupą lub uczestnikami, lecz także odkryć źródła różnych, często trudnych emocji (Jankowiak, Soroko, 2021, s. 199). Umożliwia socjoterapeucie utrzymywać i chronić przed zniszczeniem ramy funkcjonowania grupy i realizować wcześniej ustalone cele grupowe. Siła i sens oddziaływań psychokorekcyjnych, wychowawczych, socjoterapeutycznych tkwią we wspomaganiu rozwoju młodych ludzi, wzmacnianiu funkcji ego, umożliwianiu werbalizacji wewnętrznych dylematów, fantazyjnego ich opracowania, rezygnacji z ich eksternalizacji w przestrzeń interpersonalną na rzecz uwewnętrzniania i rozwiązywania w nowy, bardziej adekwatny sposób (Wilk, 2014, s. 178). Osiągnięcie tego celu jest możliwe tylko wtedy, jeżeli socjoterapeuta jest w stanie utrzymać postawę „neutralności technicznej”, która oznacza utrzymywanie pod kontrolą przeciwprzeniesienia. Taki stan pozwala uniknąć narzucania grupie własnych wartości oraz umożliwia kierowanie się możliwościami grupy, a nie własnymi pragnieniami (Moore, Fine, 1996). Utrzymanie postawy neutralności, która nie jest obojętnością, nie jest możliwe bez regularnej superwizji pracy socjoterapeutycznej.

Należy więc podkreślić, że superwizja jest immanentną częścią pracy socjoterapeutycznej. Oznacza to, że nie powinna się ona kończyć wraz

z momentem uzyskania kwalifikacji zawodowych, a wręcz odwrotnie, powinna stać się stałym elementem warsztatu pracy każdego socjoterapeuty. Może ona odbywać się w indywidualnym kontakcie z superwizorem lub mieć formę superwizji grupowej.

W sytuacji utrudnionego dostępu do superwizorów, superwizja grupowa staje się bardzo użyteczną formą pomocy dla socjoterapeutów. Umożliwia nie tylko objęcie opieką większej liczby osób, ale przede wszystkim pozwala uczestnikom uczyć się nie tylko poprzez prezentację własnej pracy, ale również poprzez udział w omawianiu pracy innych członków grupy superwizyjnej. Jednocześnie poprzez fakt, że w superwizji grupowej zachodzą procesy podobne do tych, które pojawiają się w omawianych grupach socjoterapeutycznych, grupa superwizyjna nie tylko stwarza możliwość opracowania wnoszonych przez superwizanta dylematów, stając się środowiskiem pomieszczającym, ale przede wszystkim umożliwia lepsze zrozumienie dynamiki procesów pojawiających się w trakcie socjoterapii.

Superwizja powinna być realizowana przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje formalne i osobowościowe umożliwiające im tego typu pracę psychologiczną. Aktualnie jedynym stowarzyszeniem w Polsce, które definiuje kompetencje potrzebne do uzyskania certyfikatu socjoterapeuty i superwizora socjoterapii jest Polskie Towarzystwo Socjoterapii. Kryteria certyfikacyjne i etyczne wyznaczane przez Polskie Towarzystwo Socjoterapii to niezwykle ważny krok w kierunku stworzenia profesjonalnych ram zawodowych opisujących socjoterapię oraz określających standardy pracy socjoterapeuty.

Najkorzystniejszym rozwiązaniem byłaby możliwość superwizowania każdego spotkania grupy. Praca prowadzona pod regularną superwizją jest dużo efektywniejsza dla grupy i zdecydowanie mniej obciążająca dla prowadzącego. Taki system pracy pełni również funkcję edukacyjną, umożliwiając superwizorowi dzielenie się wiedzą na podstawie omawiania konkretnych przypadków. Takie zalecenie może być jednak trudne do realizacji przede wszystkim z powodu braku jednoznacznego uznania w środowisku socjoterapeutów superwizji jako bazowego aspektu profesjonalnej pracy socjoterapeuty. Wypracowanie ogólnie akceptowanych w środowisku socjoterapeutów zasad dotyczących korzystania z superwizji przyczyniłoby się do profesjonalizacji socjoterapii jako grupowej formy pomocy dzieciom i młodzieży. Dlatego też powstanie i działania Polskiego Towarzystwa Socjoterapii są ważnym krokiem nie tylko w kierunku profesjonalizacji, ale również wzmacniania etycznego wymiaru tej formy praktyki (Kaczmarska-Paják, 2024), podniesienia rangi samej socjoterapii, a także pracy socjoterapeutów.

LITERATURA

- Bomba, J. (1989). Magia słów i znaczenie rozmowy. Rozmowa z doc. dr. med. Boguchwałem Winidem, kierownikiem Kliniki Psychiatrycznej, Instytutu Medycyny Klinicznej w Kielcach, Akademii im. Mikołaja Kopernika w Krakowie. *Psychoterapia*, 2(69), 5–12.
- Jankowiak, B., Soroko, E. (2021). *Socjoterapia młodzieży. Studium psychologiczno-pedagogiczne*. Warszawa: PWN.
- Jankowiak, B.A., Soroko, E., Pietrzak, S., Wilk, M. (2024). Unveiling Sociotherapists' Coping Resources: Exploring Professional Experiences Through Thematic Analysis. *Humanities & Social Sciences Communications*, Article 11, <https://doi.org/10.1057/s41599-024-03907-4>.
- Jankowiak, B., Soroko, E., (2013). Socjoterapia jako forma pomocy psychopedagogicznej, W: B. Jankowiak (red.), *Socjoterapia jako forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Teoria i praktyka*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Kaczmarek-Pająk, A. (2024). Etyka zawodu socjoterapeuty. *Biuletyn Socjoterapeutyczny*, 2 55–81, <https://doi.org/10.14746/bst.2024.2.4>.
- Kodeks Etyki Socjoterapeuty Polskiego Towarzystwa Socjoterapii*. Pobrano z: <https://www.socjoterapia-pss.pl/kodeks-etyki-socjoterapeuty.html> [dostęp: 26.09.2025].
- Laplanche, J., Pontalis, J.-B. (1996). *Słownik psychoanalizy*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Miszewski, P. (2015) Znaczenie superwizji w procesie psychoterapii. *Psychoterapia psychodynamiczna w Polsce*, 2, 41–53.
- Mleczko-Rataj, M. (2025). Superwizja – niezbędny element psychoterapii psychodynamicznej. *Psychologia w Praktyce*, 53, 50–60.
- Moore, B.E., Fine, B.D. (1996). *Słownik psychoanalizy. Klasyczne pojęcia nowe koncepcje*. Warszawa: Jacek Santorski&CO.
- Soroko, E., Jankowiak, B.A. (2020). Shaping Social and Psychological Competencies or Intervening in a Crisis? Sociotherapists' Experiences of Helping Adolescents in Poland. *International Journal for the Advancement of Counselling*, Article 42, <https://doi.org/10.1007/s10447-020-09405-x>.
- Wilk, M. (2011). Superwizja w psychoterapii psychodynamicznej. *Przegląd Psychodynamiczny*, 2, 48–57.
- Wilk, M. (2014). *Diagnoza w socjoterapii. Ujęcie psychodynamiczne*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Wilk, M. (2023). Cztery oblicza socjoterapii. *Biuletyn Socjoterapeutyczny*, 1, 43–55.
- Yeomans, F.E., Kennedy, K.G., Welton R.S. (2024). *Superwizja psychoterapii indywidualnej*. Wrocław: Edra Urban&Partner.